

A black and white photograph of a room. In the foreground, a rug with a complex geometric pattern is visible. In the background, a shadow of a person is cast onto a wall, with one hand raised. The lighting is dramatic, creating strong shadows and highlights.

KATOVO
POSLEDNÍ
PŘÁNÍ

Jevhenija Kononenko

Євгенія Кононенко: Останні бажання

Translation and publication of this book is supported by the European Union under the House of Europe programme.

This book has been published with the support of the Translate Ukraine Translation Grant program.

Copyright © Anetta Antonenko Publishers, 2015

Translation © Jiřina Dvořáková, 2020

ISBN 978-80-7511-551-5

ISBN 978-80-7511-552-2 (e-pub)

ISBN 978-80-7511-553-9 (pdf)

Přestože nemusel Valerij Ivak vstávat brzo, vzbudil se ještě před svítáním. Probralo ho nečekané pomyšlení na syna, s nímž se už dlouho neviděl, dlouho neslyšel – žádná výjimka u postarších, ještě čínorodých rodičů a jejich dospělých dětí. Jak se synáček má, ho většinou nijak zvlášť netrápilo. Co by se tomu úspěšnému mladíkovi mohlo přihodit? I když – kdo ví? Tentokrát se však v poměrně příjemném hotelovém pokoji zničehonic probudil s nepříjemným pocitem mezi krkem a bránicí. Na hotelovém budíku v tu chvíli ze tmy blikalo nepatřičných 5:48. Spolu s rozechvělou jitrní mlhou se mu zároveň v mysli jako kometa mihla vzpomínka na to, jak ho v mládí rozčilovali jeho vlastní rodiče nebo rodiče manželky se svými záchvaty znepokojení, co s těmi dětmi je, které si nešlo vykládat jinak než jako příležitost konečně se vmísit do jejich záležitostí. Ale když ho syn „probudil“ takhle nečekaně – co má dělat? Má mu zavolat? Napsat mu mail?

Valerij vylezl z postele a zapnul počítač. Internet v tomhle hotelu nabíhal značně pomalu; ještě se mezitím stihl osprchovat. V prohlížeči se objevily nedávno otevřené záložky: Yahoo!, Google, Facebook... Syna Paula Ivaka má v přátelích, musí se mrknout na jeho profil. To je výhoda, tahle moderní komunikace – díky ní si klidně můžete přečíst informace o kamarádech a známých. Pokud samozřejmě ty informace sdílejí veřejně... A hele, Paul Ivak před

hodinou napsal příspěvek – a už je pod ním 136 lajků. Všechno je OK. Znepokojení se tedy ve tmě varšavského hotelu zjevilo omylem. Obava, která Valerije Ivaka vzbudila za rozbřesku, nevznikla kvůli zbystřené intuici; prostě si jen špatně lehl.

Narodil jsem se a vyrostl ve Městě pochmurných domů. Říká se mu taky Město na sedmi pahorcích, Matka měst ruských, Sídlní město. Ale pro mě už navždy zůstane Městem pochmurných domů. Takových je v mém rodném městě plno. Až se rozhodnu tam zase zavítat, nejmíň ve třech těch domech mě uvidí rádi. V jednom z nich se narodil můj táta, Valeri Ivak. V dalším se narodila máma, Maryna Solonenko. Děda z otcovy strany pracoval v KGB, zatímco děda z matčiny strany byl v šedesátých letech disidentem. Přičemž ten první byl mnohem sympatičtější než ten druhý.

Takhle si to ten rošťák přebíral v hlavě, pomyslel si Valerij a kliknul na Zobrazit další:

A v jednom pochmurném domě na ulici Tolstého bydlela Lilia, moje první láska. Jenomže naši se rozhodli k emigraci. Proto jsem byl od mé Lilie odloučen. Kde jsi, Lilie? Pořád bydlíš ve Městě pochmurných domů? Nebo ses přestěhovala jinam? A proč nejsi na Facebooku? Nebo tam jsi, ale pod jiným jménem?

Zase ta Lilia! Valerijovi stoupla krev do hlavy, nicméně rychle ho to přešlo. Tohle všechno bylo tak dávno, snad v jiném životě... Na jedno ze svých nejděsivějších období už dávno vzpomíná bez hněvu a vůbec bez emocí. Rodiče té holky od nich nabubřele požadovali bůhvíco. Jenomže – čím to vlastně šlo ospravedlnit? Sex mezi nezletilými byl vždycky považován za nemravný. Konflikt s rodinou Lilie, s níž Pavlo dováděl v posteli, když ještě ani jednomu nebylo čtrnáct let, v každém případě pošouchnul Valerije Ivaka a jeho rodinu z jejich tehdejší křížovatky váhání směrem k emigraci. Teď už dlouho všichni žijí úplně jiným životem. Lilčině rodině snad unikli. Třebaže všechny jiné přízraky „Města pochmurných domů“ se k Valerijovi i jeho manželce pravidelně vracejí, ne a ne je opustit. Zato u syna... Odjel z toho města jako puberták, na střední i vysokou chodil už v nové vlasti, tam si našel nové kamarády a kamarádky... u něj by to snad všechno mělo být jinak! Tak proč ve veřejném prostoru sociální sítě vzpomíná na Lilku, vždyť od té doby uplynulo už tolik let!

Kromě textu zveřejnil Paul Ivak na své stránce scan černobílé fotky, obrys dívčí postavy na balkoně. Dívka mává chlapci rukou – pokud ne skrz století, pak skrz desetiletí určitě. Valerij dal u synova příspěvku 137. lajk, podíval se z okna a napsal:

No, Varšava je taky Město pochmurných domů.

Ty jsi ve Varšavě? Co tam děláš? okamžitě odpověděl syn.

Večer zveřejním fotky.

Syn se pak už neozval. A otec odešel plnit svůj program v tomhle městě. Náplní onoho programu bylo hanobení totalitní společnosti a velebení svobodného světa. Nejdřív proběhla přednáška *Wiara a totalitaryzm*, následovala vernisáž výstavy *Totalitaryzm a rodzina*. Po stokrát přemletém úvodním projevu, co putoval od expozice k expozici, si návštěvníci mohli prohlédnout fotografie. Na většině snímků se skutečně podařilo znehybnět neopakovatelný okamžik. Třeba na jednom z nich se starší manželský pár, zavěšený do sebe, snaží přejít kluzké náměstí a přitom nespadnout.

Ale boty má ta babka pěkné, pomyslel si Valerij. Přece jen je to Polsko, ne Sovětský svaz. Lehký průmysl za časů lidové demokracie fungoval mnohem lépe. Kdyby se taková výstava konala v její bývalé vlasti, muselo by se začít námětem *Ve frontě na zimní obuv*.

Následuje fotografie *Rodičovské sdružení*, kde učitelka cosi pateticky vykládá před školní tabulí, v očích urputnost a zápal pro věc výchovy mládeže. Jistě, člověk musí být dobrým fotografem, aby zachytil takový výraz. Dokonalé zobrazení sadistické pedagožky, takovým většinou nejodvážnější pubertáci pokládají na židle petardy.

„Myslíte, že tahle ženská mohla vyučovat náboženství?“

„Klidně mohla,“ odpověděl kněz, jeden z čestných hostí vernisáže. Nezasmál se, přestože všichni kolem se zahihňali.

Další fotka upoutala první návštěvníky výstavy ze všeho nejvíc: *Přistižení*. Vylekané tváře milenců, jejich holá ramena, pozadí umělecky rozostřené.

„Copak jde udělat takový snímek naživo?“ zeptal se Valerij a skrz mlhu jeho myšlenek znova proletěl meteor se vzpomínkami, povyk Lilčiny máti – to ona přistihla Pavla s Lilií „jen tak, na přehozu!“ své svatební postele. „Nebo ti milenci pózovali? Dnes je to běžný

postup. Nechce se mi věřit, že by nějaký fotograf dokázal přirozeně zachytit i tu učitelku...“

„Ale uznejte, pane Ivaku, že za komunismu jsme se všichni mohli octnout v kůži těchhle milých mladých lidí. Bdíci oko strany a vlády nenechávalo dokonce ani manželské páry, aby si užívali přirozených radostí. Ubytovny, malé pokojíky... V hotelích bydlet nešlo...“

„Vždyť tohle jsou ještě úplně děti! To pobouří i ty nejtolerantnější rodiče!“

„I současná svoboda je obrovskou zkouškou – jak pro mladé, tak pro staré,“ namítl kněz. „A stále vzrůstající blahobyť ne pokaždé přispívá k tomu, že se lidé doopravdy obracejí k Bohu.“

„Víte, otče, já si jako světský člověk ctící Boha říkám: jen ať je člověk zkoušen z věrnosti Bohu v blahobytu a svobodě než v ponižující chudobě, kde platí vězeňské zákony!“

Návštěvníci vernisáže Valerijovi zatleskali.

„Člověk by na své cestě k Bohu měl projít všemi zkouškami s důstojností,“ odpověděl kněz.

„Ve vaší zemi se víra zase tolik nezakazovala,“ nevzdával se Ivak, v němž se probudil zápal k diskusi. „Když jsem byl mladý, jedna známá jela za příbuznými do Polska, v té době to byla lidová demokracie, povolili jí deset dní, a ona pak vykládala: ‚U nich v kostele probíhá přijímání do pionýra! A dívky jsou oblečené jako nevěsty!‘“

Kněz se tentokrát zasmál.

„Takže jak se dá projít zkouškou, když v podstatě nevíte, co je to víra? Protože pokud člověk přijde k víře, potom už není možné ji zakázat, bude věřit za jakýchkoliv okolností, klidně i potají. Jenomže u nás byl zablokovaný samotný přístup ke kořenům víry. Děti málem od peřinky slyšely, jak jsou věřící zesměšňováni.“

Návštěvníci vernisáže pokývali hlavou, bylo cítit, že Valerije poslouchají.

„No, vlastně, já jsem přijal pravoslaví a nechal se pokřtít až tisíc devět set osmdesát osm let od narození Kristova. Ale jestli jsem začal věřit?“

„Nicméně, pane Ivaku,“ ozval se jeden z návštěvníků, který spolu s knězem stál do půlkruhu u fotografie *Přistižení*, „nechme být

víru vírou, o tom se před lidmi nemluví. Vy sice pocházíte ze světa totality, ze světa takových učitelek,“ a ten člověk ukázal na vedlejší fotografii, „jenomže... přeci jen... v Polsku jste nežil...“

„Pouze sem občas jezdím.“

„Náš jazyk ale ovládáte dobře. A jsem přesvědčen, že nejenom náš.“

„V šedesátých letech jsme se učili polsky, abychom mohli číst díla zahraničních autorů, kteří nesměli vycházet v ruštině ani v ukrajinštině. Například Kafku. Já jsem navíc studoval na katedře slovanské filologie. To byla rezervace pro dětičky spisovatelů.“

„Takže vy jste ze spisovatelské rodiny?“

„Můj otec pracoval ve státních orgánech. Tak, tak, v tajných orgánech. Během těch nejhorsších let. A pak se překvalifikoval na sovětského spisovatele. Tvořil v oblasti literatury, kterou nikdo nečetl. I když... zmohl se na několik vcelku ucházejících povídek.“

Návštěvníky vernisáže výstavy fotografií *Totalitarianism a rodzina* přestalo to, co říkal Valerij Ivak, zajímat a rozešli se po sále. Jeden host však osobně zašel za Valerijem. A ještě jeden stál kousek od nich, zřejmě poslouchal jejich rozmluvu.

„Pán je synem Ivana Ivaka?“

„Přesně tak. Toho se nedá zbavit.“

„Jsem moc rád, že vás poznávám. Můj nebožtík otec přeložil do polštiny povídku vašeho otce *Kat*.“

„Ani nevím, co na to říct. Můj otec byl asi dost hrdý, že tahle jeho povídka vyšla v překladech ve všech zemích lidové demokracie. Víte, jak mu říkali kolegové? El Verdugo. Španělsky to znamená kat.“

„Nesnižujte ho! Jiné povídky vašeho otce jsem bohužel nečetl, zato tahle... Vyrostl jsem na ní! Jaká ironie! Jak rafinovaně si utahoval z totalitní literatury!“

„Opravdu? Podle mě je to naprosto všední text, napsaný jako úlitba době. A ne zrovna té nejlepší době v dějinách naší pozeňnané země.“

„Nikoliv, pán je ke svému otci nespravedlivý! Určitě si povídku *Kat* přečtete!“ namítl syn překladatele synovi spisovatele a snažil se rychle ukončit rozmluvu, neboť ve dveřích se konečně objevila žena

s podnosem a skleničkami, z nichž se připíjelo na výstavu fotografií *Totalitryzm a rodzina*.

A pak Valerije Ivaka odchytil ještě jeden návštěvník, ten, který se během posledního rozhovoru držel opodál. Valerij už předtím zaznamenal onu osobu, jež se od ostatních odlišovala poněkud neobvyklým vzhledem, a možná ani ne tak vzhledem jako oděvem. Ostatní hosté byli oblečeni v běžném casual: muži v oblecích nebo v tmavých svetrech, ženy v tmavých šatech, někdy s šátky nebo šálami, rovněž temného odstínu, kněz byl v sutaně. I tenhle chlápek měl tmavý svetr a černé nebo tmavomodré džíny, ale na krku měl výraznou pruhovanou šálu, jeden konec visel až pod pás a druhý byl přehozený přes rameno. Když si ho právě díky té šále Ivak poprvé všimnul, napadlo ho, že je to patrně umělec, co dal dohromady tuhle expozici – prostě vypadal jako bohém. Měl husté rusé vlasy a zvláštní, dá se říct ženské tváře. Nebo se třeba jenom hodinu předtím, než šel na akci, oholil. Přívětivě se na Valerije usmál.

„Jsem velmi rád, že konečně poznávám syna spisovatele Ivana Ivaka! Jmenuji se...“ Právě v ten okamžik se hosté, teď už se skleničkami, hlasitě zasmáli, takže Valerij Ivak jméno spolubesedníka nezaslechl a ptát se na ně znova mu přišlo nevhodné. Zdálo se mu, že ten člověk vyslovil tříslabičné jméno s přízvukem na poslední slabice a dvouslabičné příjmení s přízvukem na první slabice. Nejspíš jsem toho chlápka už někde viděl, říkal si v duchu Valerij, a zároveň mu hlavou probleskla myšlenka: ačkoliv něco podobného člověka napadne u poloviny neznámých lidí. V galaxii lidských tváří, které se před námi během života mihnou, se namanou obličejy stejné nebo podobné...

„A konečně vám můžu vrátit to, co vám patří,“ říkal ten člověk v šále. „Řetězec to byl poměrně dlouhý. Já jsem se stal pouze posledním článkem při putování rukopisu, a ten vám teď s radostí předám.“

„O čem to mluvíte? Jaký řetězec?“

„Mám rukopis posledního románu vašeho otce, který se jmenuje *Poslední přání*. Jak se u mě octnul? Pokud vím, váš otec zemřel ve své kanceláři ve vydavatelství, kde pracoval do posledního dne.“

„Je to tak. Sestra mně o tom vyprávěla, když jsem přiletěl na pohřeb.“ Valerij začal se zájmem poslouchat, a přitom ho napadlo: vždyť tohle bylo před více než deseti lety. Od té doby sestru neviděl. Synovec Mychas byl u nich na návštěvě, zato Iryna s manželem se k nim za oceán ještě nevypravila.

„Kancelář ve vydavatelství, odkud vašeho otce vynesli, když zesnul, nikdo nezapečetil. Mohl tam vejít kdokoliv. Někdo zřejmě vzal ten sešit ještě předtím, než si vaše sestra přišla pro otcovy věci.“

„To je klidně možné. Je to už docela dávno.“

Otec zemřel poslední rok před internetem, nedlouho před rozšířením mobilů, napadlo nečekaně Valerije. Před jeho smrtí mi Iryna posílala dopisy, ale na jejich psaní neměla příliš času. Někdy jsem jim volal na pevnou linku. Po otcově smrti jsme si začali mailovat.

„Sešit se octnul u ženy, která už zemřela,“ vyprávěl dále ten neznámý člověk. „Myslím, že její jméno vám nic neřekne, a ani já jsem ji moc dobře neznal. Ti, kdo třídili archiv nebožky a našli ten rukopis, začali cíleně hledat dědice, tedy vás, přes internet. A vy, jak se ukázalo, žijete za oceánem.“

„Ale v Kyjevě zůstala moje sestra.“

„Vaši sestru zřejmě nejde najít přes internet.“

„Je na Facebooku, není to sice žádná bloggerka, dívá se tam zřídka a píše ještě méně. Navíc má jiné příjmení, jmenuje se Burková. Iryna Burková. A její syn se jmenuje Mychajlo Burko. A ten je tam zaregistrovaný jako Mike Burko.“

„Ti, kdo vás hledali, patrně neznali příjmení vaší sestry. Zato vy jste příjmení ani jméno nezměnil,“ usmál se ten neznámý. „A na vašem profilu je už dlouho zveřejněná informace o téhle výstavě ve Varšavě. Tak jdeme, předám vám sešit.“

Oba muži odešli do šatny, návštěvník vytáhl číslo, dostal svůj kabát. S dlouhým kabátem bude jeho pestrá šála vypadat určitě velice stylově, pomyslel si Valerij.

„A ještě tašku, prosze pana.“

Valerij Ivak také podal šatnáři číslo, ačkoliv vlastně ještě vůbec nebyl na odchodu. Když si oblékal bundu, na několik vteřin se zdržel u zrcadla. Než se stihl vzpamatovat, ten člověk v barevné šále byl

fuč. A šatnář podal Valerijovi igelitovou tašku z varšavského letiště s nápisem Duty Free. Copak ten chlápek v bohémské šále letěl do Varšavy jen proto, aby mu vrátil obsah této tašky? A kde vůbec je? Teď tady byl!

lvak se rozhlédl po vestibulu. Bylo tam prázdkno, jen z galerie doléhal smích závěrečných akordů vernisáže, kdy se dopíjí poslední víno. Dveře snad nikde nebouchly, ani na záchod, ani vchodové... Třeba se vrátil do galerie? To by si ale nebral ten kabát, který se jako černé křídlo mihl někde vedle něj. Valerij si v setmělé hale sedl do křesla a z tašky varšavského Duty Free vytáhl velký sešit popsáný známým čitelným písmem jeho otce. A co víc, najednou si jasně vybavil, že právě tenhle sešit dědečkovi k narozeninám, které slavili těsně před odjezdem, daroval Pavlo. Stránky sešitu byly spojeny spirálou a na obalu byla fotka pejska s výraznými smutnými očima.

Valerij lvak se vrátil do hotelu, po cestě si koupil láhev vína. Je to jeho poslední noc v tomhle městě. Není tu poprvé, byl tady dokonce ještě za socialismu. Zdalipak ho sem osud zavane znovu? Najednou si vzpomněl na pochvalu, jak dobře umí polsky. Vzpomněl si i na dávno vyřčená slova svého prvního učitele polštiny o klamném přesvědčení, že je snadné ovládnout jazyk blízký rodné řeči.

Mimochodem – jakou řeči s ním mluvil ten člověk v šále? Valerij si dobře pamatoval na obsah rozhovoru, ale nemohl si vzpomenout na žádné slovo, které vyslovil. Neznámý v šále s ním mohl mluvit polsky, ačkoliv má dojem, že s ním mluvil asi ukrajinsky. Nebo rusky? Klidně rusky – tak s ním často hovoří jeho bývalí krajané. Ale taky s ním mohl mluvit anglicky. I to by bylo na mezinárodní akci naprosto přirozené. Jak to řekl? Vaš baťko? Vaš otec? Your Father? Nebo snad Pana ojciec?

Teda, jak se to sebhlo! V jeden den přišel signál od syna, a pak od táty. Asi ne nadarmo... Ach, ne nadarmo, ne, v polích kanóny hřměly – v jeho mysli se neznámo odkud vynořila báseň, již se museli učít nazpaměť ve škole. Horko těžko si teď vybavoval její slova o tom, jak tekla naše krev, jak za nás padli bratři, ach, ne nadarmo, ne, stará moje máti... ze všech nás sundávala kříže i dukáty... „Aby je zas potom mohla nám všem vrátit!“ vydechnul Valerij. Otevřel

láhev vína, vyšplouchnul rubínovou kapalinu do hotelové skleničky. Zapnul notebook, mrknul se do mailu, nic neočekávaného nepřišlo. A pak si konečně přisunul sešit s otcovým rukopisem.

Nadpis byl napsán jiným inkoustem než text na první stránce. Škrtnance tu nejsou žádné. Copak takhle vypadají rukopisy uměleckých děl? Táta nejspíš před smrtí přepsal koncept načisto. Tenhle rukopis vypadá, jako by ho nikdo nečetl, a snad ani... nikdo nenapsal. Sešit je úhledný, jako nový, rohy neohmatané od prstů čtenáře i autora. Valerij naslinil prst, potřel inkoustová písmena – nerozmazala se.

Ale přece jen je to známé tátovo písmo. Výrazné a čitelné. Ještě když Valerij chodil do nižších tříd, matka mu vyčítala, proč nepíše jako otec. Právě tímhle krásným písmem je napsáno poslední otcovo dílo. Valerij se pustil do čtení.

* * *

Poslední přání

*Věnuji mému synu Valerijovi
a dceři Iryně*

První úvod životopisu

„Tati! Lilčina máti spáchala sebevraždu!“ oznámila mi hned poránu moje dcera Irynka.

Po večerech obvykle vysedávám v práci ve vydavatelství, domů se vracím dost pozdě a ráno dlouho vospávám ve svém pokoji. Nikdo v bytě

mě neruší, přestože skrz ranní spánek vždy slyším, jak vstávají a jak se tiše chystají k odchodu. Avšak dnes ráno dcera mluvila do telefonu hlasitě a hystericky. Tím mě vytrhla z polospánku. Probudil jsem se a nemohl znovu zabrat – ani později, když se Irynka utišila. Vstal jsem. Vyšel jsem ospalý ze svého pokoje, mnohem dříve než jindy.

„Lilčina máti se zasebevraždila,“ uslyšel jsem od Irynky místo pozdravu. Tím vysvětlovala svůj neobvykle hlučný hlas toho jitra, a já jsem se v pyžamu vpotácel do kuchyně.

Bezděčně jsem mrknul na hodiny. Nebylo ještě ani devět. Vnuk Mychas seděl za stolem.

„Ty nejdeš do školy?“ zeptal jsem se ho.

„Půjdu až na další hodinu,“ odpověděl Mychas. Bylo vidět, že je smrtí Lilčiny máti zdrcený stejně jako Irynka.

Nevím ani, jak se ta žena jmenovala, u nás doma se jí říkalo výhradně „Lilčina máti“. Před rokem nebo dvěma lety oba moji vnukové, Mychas a Pavlo, a s nimi i stejně stará dívka Lilia, dcera Iryniny kamarádky, navštěvovali ve třech hodiny jakéhosi cizího jazyka, mám dojem, toho nejžádanějšího na světě, anglického. Docházeli k soukromému učiteli, jenž bydlel v centru. Patrně bych si to nepamatoval, kdyby k nám Pavlo v ty dny, kdy děti měly vyučování, nechodil na oběd. Musel jsem mu nejdřív dát jídlo, a teprve pak jsem mohl odejít do vydavatelství. A, ukázalo se, Pavlo se s tou Lilií spustil. Nějakou dobu se po vyučování scházeli u Lilky doma. Jakmile to celé vyšlo najevo, začali všichni okolo neuvěřitelně zuřit. Zejména rodiče té Lilky. Avšak zuřil i můj syn Valerij a jeho manželka Maryna. Přitom byli oba vždycky tak nespoutaní, tak svobodomyšní, úporně se stavěli proti starým zpátečnickům, jako jsem byl já nebo Maryniny rodiče. A v těch bojích vítězili! Dokonce i „teta Irča“, tedy moje dcera Irynka, která po nebožce matce zdělila krotkou povahu a nádherné přírodní plavé vlasy, se štvanice na Pavla a Lilku účastnila.

Já jsem se zastal vnuka. Neboť vím dobře, jaké to je, když se děti milují jako dospělí. Zastal jsem se ho jednoznačně a bez váhání hned, jakmile jsem pochopil, co přesně se děje. Ze začátku mě totiž do těch rozbrojů nevtahovali, dlouho jsem o ničem nevěděl.

„Chcete z něj snad navždycky udělat mrzáka? Aby si pokaždé, když obejmě dívku, vzpomněl, jak jste ho přistihli s Lilií? Hledají-li děti pohlavní

kontakt tak brzy, znamená to především, že se jim nedostává lásky u nich v rodině!“

„Nic příšernějšího než drahá Lilčina rodinka v mém životě nebylo,“ odpověděl Valerij. „Jsou to nestvůry, ne lidi! Nedokázal jsem si představit, že takoví lidi můžou vůbec existovat. A ‚seznámil‘ mě s nimi náš frajer Pavlo!“

„Hlavně, že ty jsi byl vždycky úplný svatoušek!“

„Já jsem přeci začal až v plnoletosti! Ta megera, Lilčina máti, chce peníze na operaci pro obnovu panenství! Víš kolik? Když jsem já začal chodit s holkama, za tohle jsi platit nemusel!“

„Platil jsem za poměrně dost tvých nápadů, chlapečku... Řekni Lilčiným rodičům, ať hezky předloží rozpočet té operace a odůvodnění, proč je taková operace nutná. Řekni, že zaplatíš jen na základě soudního nařízení a pouze se soudním vykonavatelem,“ poradil jsem mu s chladnou hlavou.

* * *

Zanedlouho poté odjel Valerij s rodinou pracovat do zahraničí. Doteď se nevrátili; prý si v cizině zvykli. Těsně před jejich odletem se slavily moje narozeniny. Už se najisto vědělo, že Valerij, Pavlo a Maryna brzy odjedou, už měli koupené letenky. Pavlo mi tenkrát daroval velký krásný zahraniční sešit. Nikdy předtím jsem takový sešit neviděl. Jeho stránky byly spojeny spirálou. Na obalu byla černobílá fotka milého a dojemného psíka s vylekaným pohledem. Pejsek je vyfocen jakoby seshora. To je on. Všechno teď píšu do toho sešitu.

Pak jsme s Pavlem zašli ke mně do pokoje, požádal mě, zda si může vzít na památku nějakou knihu z mé knihovny; vybídl jsem ho, ať si vybere, kterou chce... A on mi začal vyprávět, jak Lilčini rodiče prováděli „vyšetřovací experiment“. Přinutili jeho a Lilii lehnout si tak, jak leželi ve chvíli, kdy je načapali. Děti tvrdily, že nic takového nebylo, jen ležely a líbaly se. Ale rodiče toho děvčete Valerijovi a Maryně předvedli názorně: v takové pozici není možné se „pouze líbat“. Vážně, rodina nestvůr.

„Donutili nás dokonce, abysme se svlíkli. Jako tenkrát...“ chvěly se Pavlovi rty i ruce. Ten chlapec se snad poprvé v životě rozhodl promluvit si se svým dědečkem upřímně, poprvé a naposledy. „Díky, dědo, že ses nás zastal!“

„Já jsem ve tvém věku také měl román se stejně starou dívkou. V okupovaném Kyjevě. Za Němců.“

„Fakt?“ se zájmem se zeptal Pavlo. „Tak mi o tom vyprávěj!“

„Jsem přesvědčený, že se ještě setkáme, hochu, a pak ti to všechno povím. Určitě ti to všechno povím. I kdybychom se už neviděli.“

To bylo minulou zimu. Nebo předminulou. A tohle jaro „Lilčina máti“ spáchala sebevraždu.

„A jakým způsobem to provedla?“

„Tati, pověsila se! Měla příšerně zohyzděný obličej. Měla vyplazený modrý jazyk. Vyvalené oči.“ Irynina kamarádka byla sousedkou Lilčiných rodičů, a právě za ní příběhla vystrašená Lilia, když v noci uviděla matku pověšenou v koupelně. Neběžela za otcem, přestože otec byl doma.

Irynka mi podrobně převyprávěla všechno, co se dozvěděla od své kamarádky, jež se právě stala svědkyní oněch událostí. A na mě přišel další záchvat chronické pneumonie, nemoci, s níž žiji téměř padesát let. Nejdřív jsem se zalykal příšerným kašlem, a pak jsem se zmodralým obličejem ztuhnul, nemohl jsem dýchat. V pyžamu jsem stál přitisknutý ke stěně a neměl jsem sílu ani si utřít pot z čela. Irynka mně vždycky pomáhala, když se mi něco takového stalo, ale tentokrát si vůbec nevšimla, jak je mi zle, a pořád mluvila a mluvila o hrůzostrašných podrobnostech sebevraždy Lilčiny máti.

Ulehl jsem na několik dní, nechodil do vydavatelství, ležel jsem doma a vzýval smrt. Věděl jsem však, že nepřijde.

Moje manželka Ljuba zemřela za perestrojky na ženskou chorobu. Říkala: „Ivane! Není nic horšího než bolest ve spodní části břicha. Kdekoliv, jen ne tam! Nejvíc to pálí v místech, kde kdysi žila slast. Třeba je to doopravdy veliký hřích?“

„Jaký hřích, Ljubo? Milovali jsme se, když už jsme byli svoji.“

A moje matka opustila tento svět dva měsíce před Ljubou, měla nádor na mozk. Ta zase tvrdila: „Ivane! Není nic horšího než bolest hlavy. Cokoliv, jen ne hlava, hlavní část člověka! Tam jsou přece myšlenky!“ Moje matka nebyla žádný myslitel, avšak tahle její slova, stejně jako slova manželky, ve mně budou usazená, dokud budu živ.

A já říkám sám sobě: „Ivane: není nic horšího, než když člověk nemůže dýchat, jenomže z nějakého důvodu neumírá. Nejhorší je, když chce

zemřít, přesto žije dál. Přesně tohle se mnou probíhá už dávno. Málem od Ljubiny smrti.“

Teď přílivy mého neduhu na čas ustaly a já znovu začal chodit do vydavatelství. Irynka se omlouvala, že mi nechtěně znovu vyvolala záchvat. Odvětil jsem, že se na ni nezlobím. Zlobil jsem se jen, když se všichni obořili na Pavla. Irynka odpověděla, že teď je našťvaná i sama na sebe. To ona přece navrhla, aby s chlapci na ty hodiny chodila i Lilia. Aby ona ušetřila na lekcích. Jenomže kdo mohl tušit, že to všechno dopadne takhle? Jaký má smysl teď proklínat „Lilčinu máti“? I když nebožka pila krev všem. Ať byla, jaká byla, dopadla příšerně. Pochovali ji v zavřeném rakvi. Irynka byla na pohřbu. Viděla se s Lilí. Chudák dítě. „Takhle to končí, když člověk překročí zákazy samotné přírody,“ vzdechla po tom pohřbu moje dcera.

Pokud vím, Valerijovi o tom nepsala. Když volal, neřekla mu to. A proč by vůbec měla? I tak mají v cizí zemi svých starostí dost.

* * *

Valerijovi zaskočilo víno a rozkašlal se. O sebevraždě „Lilčiny máti“ opravdu nevěděl. Od té doby, co emigrovali, byl v rodném městě jen jednou. Na otcově pohřbu. Přijel sám, bez Maryny a Pavla. A před několika lety je navštívil Mychas, pobyl u nich asi měsíc. Pavlo v té době už s rodiči nebydlel, zavítal k nim, jen aby se setkal s bratrancem. O Lilce nikdo nic neříkal. Možná, že kluci o tom mezi sebou mluvili, ale při žádném společném stolování, kterých bylo poměrně dost, tohle téma zmíněno nebylo. Ani ne tak proto, že se ho báli, nýbrž proto, že tahle historie byla už dávno uložena do archivu.

Jenže jak se ukazuje, Pavlo je pěkný brepta! Co to napovídal dědovi o „vyšetřovacím experimentu“? Dobře, opravdu šli všichni tři do pochmurného domu na Tolstého ulici. Předtím dlouho váhali, zda se tam vůbec vydat. Telefonáty Lilčiny rodiny však byly natolik otravné, že se s Marynou nakonec rozhodli jít. Lilčiny rodiče navíc bohužel napadlo zjistit si telefonní čísla do práce Valerije i Maryny, a dokonce i do školy, kam chodil Pavlo. Na všechna ta čísla volali a vykládali o nich zhola nepředstavitelné a neuvěřitelné bludy.

Pavlo měl pravdu, když už jako dospělý řekl mámě a tátovi, zrovna vzpomínali na to drsné období jejich života: nejhroznější není to, že Lilčini rodiče volali a vykládali o Ivakových nějaké nepravděpodobné nesmysly. Nejhroznější je to, že je lidé pozorně poslouchali – jak v práci rodičů, tak v jeho škole. Nic takového se mimochodem v zemi, kde našli svůj nový domov, stát nemůže – i přes řadu věcí, které se tam přijímají dost obtížně. Což jsou však úplně jiné věci.

Ale žádný „vyšetřovací experiment“, který by se snažili provést Lilčini rodiče, ve skutečnosti neproběhl! A kdo by je vůbec poslouchal, ty chorobné pomatence? Když Lilčin otec přikázal Pavlovi a Lili ukázat polohu, v níž je přistihli, spustili oni s Marynou šílený povyk: copak se už úplně zbláznili? A kvůli tomu jste nás sem volali? Jestli ano, tak patříte do blázince! Pavlo a Lilia stáli stranou, drželi se za ruce, bledí a zamlklí, jako by je měli každou chvíli popravit nějakým děsivým způsobem.

Pavlo samozřejmě prožil obrovský stres, jehož následky nepřejdou nikdy. Ale nic takového, co napovídal dědovi, se nestalo. Kdo ví, proč si při rozhovoru s dědečkem vymyslel právě tohle. Valerij si dokonce vzpomněl: děda s vnukem odešli ten večer do pracovny a dlouho se odtamtud nevraceli. Otec těm Pavlovým pohádkám jistě uvěřil.

Valerijův notebook vydal zvukový signál. Organizátoři jeho cesty do Varšavy zveřejnili album fotek. Valerij odsunul otcův sešit stranou a začal si je prohlížet. Hele, to je ten syn polského překladatele! A tady je kněz! A jsou tu i velké černobílé snímky na bílých stěnách. Na žádné fotce z výstavy *Totalitaryzm a rodzina* však není zachycen onen neznámý člověk v barevné šále, který mu předal sešit. Pak je tu několik fotek zasmušilé prosincové Varšavy. Valerij si vzpomněl, že slíbil Pavlovi poslat několik fotek odsud. Nechtělo se mu vybírat jednotlivé snímky, a tak mu na zeď přeposlal celé varšavské album. A sám se vrátil k otcovu sešitu se štěňátkem.

* * *

Druhý úvod životopisu

Po sebevraždě Lilčiny máti jsem se začal vážně zamýšlet nad tím, jak uskutečnit to samé. Záchvaty mé plicní choroby začaly být natolik nesnesitelné, že k tomu, abych poznal peklo, jsem nemusel umírat. Třeba je TAMTO peklo jiné. Třeba není až tak strašné.

Můj lékař z oborové polikliniky mi radil, že chodit do nemocnice nemá žádný význam. Tam prý bude ještě hůř.

„Copak může být ještě hůř?“

„Nerouhejte se!“ odpověděl lékař. „Jsou případy, kdy záchvaty netrvají jen několik minut jako u vás, trvají i několik hodin. Pokud budete v nemocnici, budeme vás muset zachraňovat. Dušení se pak sice trochu zmírní, zato jeho délka se značně prodlouží.“

Ví, co říká, má bohaté zkušenosti. Do nemocnice jsem tedy nešel. Předepisoval mi léky, které nejprve pomáhaly; teď ale můj stav už jen zhoršují. Přesně, jak mě upozorňoval. A pouze ve chvílích, kdy jsem přestal polykat tabletky, které navíc stály celý můj měsíční důchod, se kašel trochu zmírňoval a křeče opouštěly moje dýchací cesty. Aby se ke mně po několika týdnech zase vrátily.

Takže se soužím otázkou, jak odejít z tohoto světa. Myslím, že tam bude jen věčný spánek bez probuzení, nikoliv ráj nebo peklo. Ráj není nikde. A peklo je tady. Proto je třeba najít způsob, jak se z něj dostat. Jenomže pověsit se na provaze nedokážu. Z mnoha důvodů nedokážu. Už jen proto, že to nemůžu udělat těm, kdo by pak spatřili moji mrtvolu. Především mojí Irynce, která se o mě stará – vždyť tak těžce nesla smrt „Lilčiny máti“. A to neviděla nic na vlastní oči...

Předtím jsem se už jednou o sebevraždu pokusil. Vzal jsem si celé balení prášků na spaní. Mělo to vypadat, že ráno budu dlouho spát, vždyť za mnou nikdo nechodí. Ale místo věčného spánku přišla příšerná nevolnost a já se stěží doplazil k záchodu. Iryna měla co dělat, aby přiběhla. Pak přijela záchranka, vypumpovali mně žaludek... chraň Bůh!

Je květen, brzy bude léto. V předchozích letech zánět plic v teplých měsících roku ustupoval a vracel se až na podzim. Teď mě však navště-

vuje, i když je teplo. Naposledy, jak jsem již zmiňoval, ke mně přišel v den úmrtí Lilčiny máti. A vypadalo to, že se brzy dostaví znovu. Proto jsem se hned první den po uzdravení, když jsem odcházel z vydavatelství, rozhodl, že to zkusím ještě jednou.

Vlastně nerozhodl jsem se, stalo se to samo sebou. Když jsem prošel po Zolotovoritském parčíku, nezabočil jsem ke svému domu, vydal jsem se po Volodymyrské ulici směrem k Sofijskému chrámu. Proč jsem šel právě tam? Nevím. Byla teplá letní noc, kolem klid ospaného města. Na ulici ani noha, jen občas projelo auto. Zdálo se, že jsem zahlédl obrovský automobil na vysokých kolech, který se po prázdné ulici řítí plnou parou směrem ke mně. Vrhnu se na vozovku. Když jsem padal, ani jsem necítil bolest. Jenomže toho černého obra napadlo se zběsilým skřípěním zabrzdit. Z džípu vystoupil nějaký muž. Když se vynadával, chytl mě v podpaží a odtáhl na chodník.

„Dědku jeden! Já se kvůli tobě nechci dostat za katr!“

„Kvůli mně se do vězení nedostaneš, hochu!“

„Nemohl sis vybrat lepší místo, kde skočit pod auto?! Hned u budovy tajné služby¹! Jdi si lehnout na dálnici na Brovary, tam tě přejedu s ohromnou radostí! Ale tady ne.“

Nechal mě u stromu na kraji chodníku a odjel. A já se vrátil do Zolotovoritského parčíku a sedl si na lavičku u kašny. Mám rád noci na tomhle místě, dokážu tam zapomenout na všechny těžkosti života. Jenomže potlučená polovina těla mě bolela víc a víc. Napadlo mě: i kdybych snad skočil hlavou dolů z vysokého domu, nezabiju se, jen se zmrzačím. Bolelo mě levý bok a levá ruka, jimiž jsem se odrazil od auta. Bolelo mě všechno. Od uší po kolena. Pokus o atentát na vlastní život pouze umocnil moje strádání.

Sedl jsem si na lavičku, hlavu jsem sklonil na kolena. Z levé strany se ozvalo klapání podpatků. Navzdory silné bolesti jsem se otočil. U lavičky, na níž jsem seděl, stála jakási žena. Byla to velmi stará žena, velmi stará a kostnatá. Nebyla to však moje smrt. V rukou nedržela kosu, jen kabelku do divadla. Na sobě měla blůzu z lehké látky s volány na krku a na zápěstích, tmavou úzkou sukni doprostřed lýtek, dáma na vysokých podpatcích s ohromně vráscitým obličejem, se stařeckými skvrnami. Její husté šedivé

vlasly byly vyčesány do vysokého účesu. V uších se jí houpaly náušnice. Vypadalo to jako děsivá záhrobní elegance.

Tahle žena stála u lavičky a dívala se na mě svýma překvapivě světlými očima. I já jsem se na ni pozorně díval, na její klenuté zvrásněné čelo, na její vysoké šlechtické lícní kosti, na její vpadlé tváře. Měl jsem se zvednout nebo jí nabídnout, aby si sedla vedle mě, avšak neudělal jsem ani jedno, ani druhé. Mluvili jsme spolu tedy tak: já seděl nahnutý a ona stála vedle, trochu nakloněná ke mně.

„Přišel čas, abyste už nepsal kvůli honoráři, nýbrž kvůli věčnosti. Teprve pak vás propustí,“ pronesla hlubokým, melodickým a vůbec ne stařeckým hlasem.

„Jakému honoráři? Poslední honorář jsem dostal v roce 1990!“ zaskřípal jsem.

„To, za co jste dostával honoráře, už psát nemusíte. Přišel čas psát pravdu.“

„Ale já jsem přece podepsal závazek mlčenlivosti! Takoví jako já si odnášejí svoji pravdu do hrobu.“

„Tak si nepište,“ namítla. „Budete se ještě spoustu let noc co noc vrhat se svojí pravdou pod kola automobilů. A řidiči budou brzdit a tahat vás na chodník. Nepište si, když se bojíte závazku mlčenlivosti.“

„Ale co mám psát? A pro koho? Kdo to vytiskne?“

„Kdo to vytiskne, přece nehraje žádnou roli. Hlavní je to napsat. Už jste začal psát do toho zahraničního sešitu se spirálou a fotkou štěněte.“

„Takže vy jste Ljusja, uklízečka z našeho vydavatelství!“ zvolal jsem radostně, neboť jsem si vzpomněl na stařenu, vysokou a kostnatou, co chodila s hadrem po chodbě a pracovnách našeho vydavatelství, a na chvíli se mi ulevilo. Vždycky se mně uleví, když se mi podaří něco vyjasnit.

„Já nejsem Ljusja, a už vůbec ne uklízečka, a ani nejsem z vydavatelství,“ vážně odpověděla ta žena a mně začalo být trapně, že jsem urazil dámu, která je možná nějaká herečka, žádná uklízečka. „Vy však pište. To je pro vás jediná možnost... jak přežít... nebo spíše, jak zemřít. Pište a nemyslete na závazek mlčenlivosti.“

„Jenže můj podpis přece stále platí!“

„Tak nepište,“ pokrčila rameny a zmizela. A já jsem pochopil: abych se mohl vysvobodit z toho pekla a dosáhnout pokoje, musím se okamžitě vrátit do vydavatelství. Jsou věci, jež nelze odkládat ani do rána. Zkrátka musím ještě v tu noc najít velký sešit se štěňátkem na obalu, který mně k narozeninám daroval vnuk Pavlo. Dej Bože, aby mu vše vycházelo.

* * *

U Valerijova varšavského příspěvku přšely lajky – jeden za druhým. Ne na jeho zdi, nýbrž u syna. Valerij neznal Pavlovy přátele v síti a netušil, co je donutilo najednou tak bouřlivě reagovat na album jeho otce. Pavlo napsal, že nikdy nebyl ve Varšavě, rád by ale polské hlavní město navštívil. A Valerij dopsal, že z Varšavy přiveze něco zajímavého – měl na mysli rukopis Ivana Ivaka. „Mám v rukou ten sešit, který jsi před naším odjezdem daroval dědovi.“ Paul Ivak místo odpovědi okamžitě zveřejnil obrázek štěněte z obalu a Valerij se ani nepodivil. Na internetu je všechno. Dokonce i fotky obalů od patnáct let starých sešitů.

* * *

Ale nejen Valerij Ivak ten večer sledoval Pavlův Facebook. Na obrazovce přinejmenším ještě dvou počítačů blikaly varšavské snímky.

„Je ve Varšavě, to je hodně blízko. Co budeme dělat, jestli se tady objeví?“ zeptal se Pavlův bratranec Mychas.

„Budeme o tom přemýšlet, až se tady doopravdy objeví,“ odpověděla jeho přítelkyně Lilia, s níž už několik let společně žije v pochmurném domě na západním okraji Kyjeva. „Podívej, a Pavlo právě zveřejnil nějakou fotku štěněte s velkýma očima!“

Mychas se proklíkal k fotce. Okamžitě si na ni vzpomněl. „Přesně taková fotka byla na obalu sešitu, co ho Pavlo dal dědovi k narozeninám.“

„Jak to víš?“